Kartuizerwandeling (ongeveer 3 km, Sint-Jansbergklooster)

Deze wandeltocht vertrekt aan het Sint-Jansbergklooster (Sint-Jansbergstraat 9, volg met de auto de bewegwijzeringsborden –via Zelemstraat en Kolenbergstraat- en rij op een gegeven moment aan uw rechterkant een lange smalle weg op die eindigt op parkeerplaatsen vlak bij het klooster). U kan uw wagen hier parkeren.

We staan hier vlak voor de gebouwen van het Sint-Jansbergklooster, dat momenteel gebruikt wordt voor allerlei evenementen. Op zondag kan je er ook van lekkere streekgerechten genieten of een Sint-Jansbier degusteren. Dit klooster is tot aan de Franse revolutie bewoond geweest door kartuizermonniken. Nadien zijn er kasteelheren komen wonen, het is een tijdje ook een school geweest. De geschiedenis van het klooster gaat terug einde 14e eeuw toen de heer van Diest gronden schonk aan de kartuizers om er een klooster op te richten. In 1582 werd het klooster in brand gestoken door soldaten van Willem de Zwijger uit schrik dat Spaanse troepen van hieruit Diest zouden aanvallen, toen in Nederlands bezit.

We gaan terug de lange smalle weg van daarnet in tot aan de Kolenbergstraat en wandelen even via het nieuwe fietspad naar links (opletten voor fietsers). We zien hier aan de overkant van de straat een herdenkingsmonument ter ere van de plaatselijke verzetsstrijders die in de Tweede Wereldoorlog door het Duitse leger werden vermoord.

We volgen het fietspad tot aan een metalen toegangshekken. Hier was in de 19e eeuw de nieuwe toegangsweg tot het domein. We stoppen hier even. Wat verder rechts zie je het Zwart Water liggen, dat omstreeks 1560 werd gegraven als afwateringskanaal voor het Schulens Broek en om het overtollige water van de Demer op te vangen. De waterloop volgt een ganse tijd de bedding van De Demer en mondt wat verder uit in de Zwarte Beek . De Demer vormde tot aan de Franse revolutie de staatsgrens tussen het graafschap Loon –waartoe Zelem behoorde- en het hertogdom Brabant –met ondermeer Halen en Diest. Wie deze watergrens toen wilde oversteken deed dit hier in de buurt, de Demer is hier ook het smalst. Vlak aan het Zwart Water lag een oude Zelemse dorpskern.

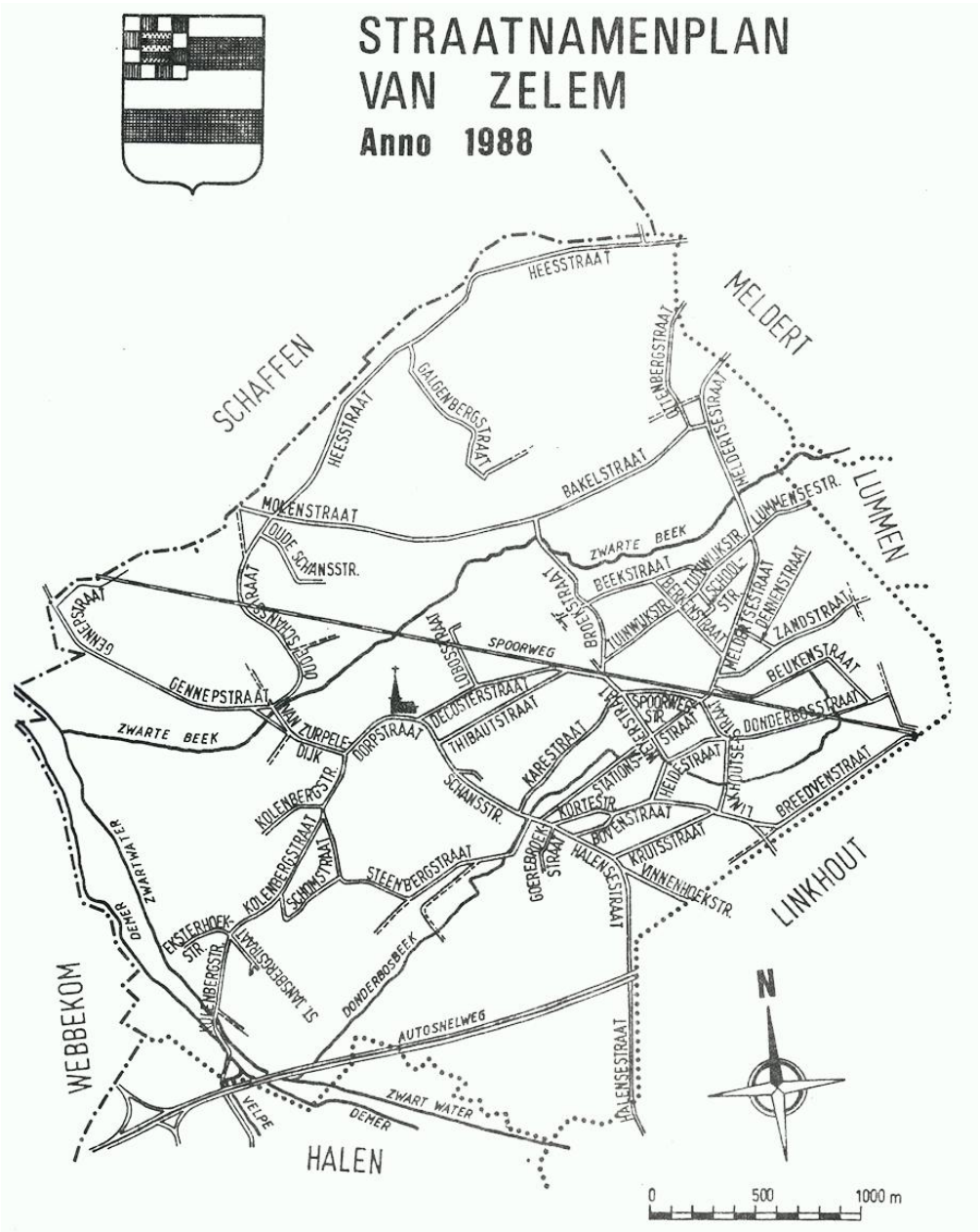
We gaan nu verder langs het hekken het park binnen en zien even verderop aan onze rechterkant een informatiebord. Op de grasvlakte erachter liggen de ruïnes van de verdwenen middeleeuwse dorpskerk van Zelem. Ze werd afgebroken in de 17e eeuw, de huidige kerk ligt meer noordelijk. Rond de verdwenen kerk zijn tijdens archeologische opgravingen sporen teruggevonden van een oud kerkhof, ook van de eerste menselijke bewoning in de Demervallei (zowat 6000 jaar geleden). Even verderop, ook aan de rechterkant, kan je een aflopende helling zien –richting Zwart Water. De autosnelweg E314 loopt hier ook vlak in de buurt. Deze helling bevat de restanten van een vroegere ijzerzandsteengroeve. We zitten hier immers op de flanken van de 40 m hoge Sint-Jansberg, een zogenaamde getuigenheuvel die langgeleden gevormd werd toen een groot deel van Limburg een zee vormde. Hier in de buurt ontstonden een aantal duinenruggen die uit ijzerzandsteen werden gevormd. De plaatselijke groeve diende voor de ontginning van de zandsteen die voor allerlei kerken uit de buurt gebruikt werd als bouwsteen. De stenen werden vervoerd langs de vlakbij gelegen Demer.

We vervolgen onze wandelweg en passeren een privé-toegangsweg die we niet inslaan, maar naar links voorbijwandelen tot we direct een mooi uitzicht hebben op het Sint-Jansbergklooster en omgeving. We volgen deze weg tot we aan een straat komen, de Steenbergstraat. Hier staat ook een informatiebord, de straatnaam spreekt voor zich.

We volgen de Steenbergstraat naar links en passeren de Donkelhoeve. Deze hoeve was het decor voor de hoeve van boer Coene uit de bekende TV-serie De heren van Zichem. En er was nog een verband met het dorpje Zelem uit de buurt: einde 19e eeuw overleed er de plaatselijke pastoor die voordien jarenlang actief was geweest in Zichem. Het was naar deze pastoor dat Ernest Claes verwees toen hij zijn figuur van pastoor Munte neerschreef. We vervolgen onze weg naar links, en volgen de Schomstraat tot we terug aan het fietspad van

de Kolenbergstraat komen. We gaan terug naar links, in feite hebben we nu eigenlijk een grote wandeling rond het Sint-Jansbergklooster zelf gemaakt.

Verderop gaan we terug de lange smalle toegangsweg naar het domein op en bezoeken halverwege aan de rechterkant het kleine kapelletje. Dit is de Tutterkapel zoals ze hier in de volksmond genoemd wordt. Ze dateert uit de 16e of 17e eeuw en er werd het beeld van 'Onze-Lieve-Vrouw ten onrust' vereerd. Nog altijd offeren moeders hier fopspenen, schoentjes, en dergelijke meer om kalmte af te smeken over hun onrustige kinderen. We gaan terug richting ons vertrekpunt. Wie meer wil weten over de oorspronkelijke bewoners van het klooster, kan er op zondag nog een kleine wandeling maken. Of je kan er in het eetcafé bij een drankje en een hapje verder wegmijmeren over een langverleden tijdperk.

Kaart van Zelem, onze wandelroute situeert zich onderaan links op de kaart.

Vooraanzicht Sint-Jansbergklooster

Over de 19de eeuwse kasteelheren op het Sint-Jansbergklooster

Einde 18de eeuw kopen Waalse industriëlen massaal gronden op in West-Limburg.[1] Zo koopt in 1798 een zekere Pierre Liboton het Sint-Jansbergdomein. Het was toen een trend om er ook een buitenverblijf te hebben waar men tijdens de zomermaanden verbleef. Nadat in 1817 deze Liboton failliet gaat, komt het domein in handen van Paul Gericke, een Nederlander die o.a. ook gouverneur van Nederlands Limburg was. Hij breekt de kerk van het klooster af en bouwt een nieuwe kasteelvleugel. Rond 1830 kiest hij voor een politieke carrière en verlaat het domein.

De nieuwe kasteeleigenaar wordt Hubert Fischbach Malacord[2] uit Stavelot afkomstig. Hij pleit voor de ontwatering van de Demervallei en kaart de regelmatige overstromingen van het Schulens Broek aan. Hij wordt ook burgemeester van Zelem (1837-1662) en provincieraadslid. Het kasteel Lobos[3] komt in 1838 in zijn bezit. In 1859 adopteert hij zijn neef Hubert David[4] als zoon en deze komt in 1862 in bezit van het domein.

---

[1] T. Gaens, R. Nijssen, Schoon Volk, 2010. Met enkele mooie foto's en een schilderij van het klooster rond 1850. Er worden voor de verschillende bewoners telkens een kleine stamboom met foto's getoond, en hun functies worden beschreven. Sommigen waren politiek actief, anderen van adel. Vaak waren dit opkomende rijken die hun fortuin hadden vergaard door het opkopen van zwart goed verkocht na de Franse revolutie. Er wordt o.a. ook aandacht besteed aan majoor Thiery die sinds 1841 in Halen centrum woont en in 1862 een fruitboomgaard opstart, ook aan de Maret (burgemeester Loksbergen). Beiden worden ook provincieraadslid.

[2] Deze Fischbach Malacord met de burgemeester van Halen (P. 67).

[3] Dit kasteel ligt ten noordoosten van de kerk van Zelem. De wandeling doorheen de vallei van de Zwarte Beek passeert er.

[4] Deze Hubert David heeft wellicht nooit op het kloosterdomein zelf gewoond. Hij wordt in 1914 door de Duitsers vermoord in Leuven.

Nadien volgen nog enkele Waalse kasteelheren: Ferdinand Del Marmol (Namen) sinds 1866, Xavier Thibaut (een bankier/industrieel, Jambes) sinds 1883, Edmond Whettnall sinds 1896 (hij verblijft er tot 1914).

In 1865 wordt de spoorlijn Diest-Hasselt aangelegd en in 1887 komt er een kasseiweg die Zelk verbindt met het station van Zelem en langs het kloosterdomein gaat. Voorheen was dit nog een modderweg.

B&B De Zilveren Helm, 2021, Marc Van Stappen